

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КОЛОМІЄЦЬ Олег Валерійович

УДК 327.5/.8:351.86]:339.9](043.3)21

**ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Науковий консультант: доктор політичних наук, професор
БЕБИК Валерій Михайлович,
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»,
завідувач кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ШЕВЧУК Олександр Володимирович,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
декан факультету політичних наук;

доктор політичних наук, професор
ТИХОМИРОВА Євгенія Борисівна,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
завідувач кафедри міжнародної інформації;

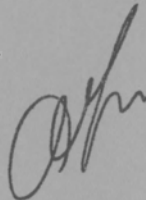
доктор політичних наук, доцент
РЖЕВСЬКА Ніна Федорівна,
Інститут міжнародних відносин
Національного авіаційного університету,
професор кафедри міжнародної інформації.

Захист відбудеться 29 травня 2015 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 у Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» МОН України за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 28 квітня 2015 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

А.В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлюється появою низки новітніх загроз системі міжнародної безпеки всіх рівнів, що потребує координації спільних зусиль держав, міжнародних інститутів і світової спільноти для протидії їм. Особливо значимим стає завдання класифікації причин, які впливають на стан нинішньої системи міжнародної безпеки. А отже, є нагальна потреба – системно дослідити цю вагому для світової спільноти проблему, напрацювати ефективні заходи для її розв’язання, що забезпечить стабільність і мир в умовах зростання міжнародної напруги.

Передусім, маючи мету сформуванню об’єктивну оцінку стану системи міжнародної безпеки, необхідно з’ясувати основні чинники її формування, виокремити складові, з’ясувати характер їх взаємодії, перспективи досягнення консенсусу в стосунках провідних акторів. Зокрема, мова йде про загострення суперечностей соціальної еволюції, негативні наслідки недбалого ставлення до природи і колізії пріоритетних сфер людської діяльності: військово-політичної, соціально-економічної, науково-технічної, екологічної, гуманітарної тощо.

Актуальність дослідження зумовлена ще й недостатнім рівнем її наукової розробки в Україні. Разом з тим, початок системного дослідження проблем впливу безпекового чинника на політичну систему як окремих країн, так і групи держав пов’язується з дослідженнями англосаксонської політологічної школи наприкінці Другої світової війни. У західній політичній теорії категорія «безпека» та її елементарні атрибути почали застосовуватися у сенсі, наближеному до сучасного, лише з початком «холодної війни». Дослідники політологічної теорії приділяли увагу системному аналізу механізмів регіональної безпеки і розробці її окремих військово-політичних, соціально-економічних, політико-інституційних складових, зосередившись на державно-політичних інститутах і способах забезпечення національної безпеки.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане в рамках комплексної програми науково-дослідних робіт кафедри суспільно-політичних дисциплін, глобалістики та соціальних комунікацій Університету «Україна» – «Соціально-політичні проблеми становлення глобального світу», державна реєстрація № 0110 U 006273.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне узагальнення і синтез основних концептуальних підходів до пояснення природи міжнародної безпеки, її ролі та місця в сучасній системі міжнародних відносин, а також розробка авторського інтегрального підходу щодо пояснення феномену безпеки та класифікації безпекових моделей провідних країн, міжнародних організацій, військових і політико-економічних блоків.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- оптимізувати науково-практичну візію проблеми міжнародної безпеки в умовах поглиблення процесу глобалізації світобудови;
- здійснити компаративний аналіз новітніх концептуальних підходів до дослідження проблематики міжнародної безпеки;
- охарактеризувати сучасні моделі міжнародної безпеки і запропонувати авторські безпекові моделі, максимально адаптовані до реалій сьогодення;
- розробити методологію визначення кількісних оцінок і комплексних критеріїв, які визначають рівень національної безпеки, що дасть змогу об'єктивно оцінити безпекову концепцію України, систематизувати заходи щодо трансформації сектору безпеки країни;
- класифікувати концепції національної безпеки стабільних суспільств та безпекову політику провідних міжнародних організацій за певними ознаками, властивими окремій групі країн;
- відповідно до розробленої класифікації, описати моделі національної безпеки і дослідити їх на прикладі конкретних країн та міжнародних організацій;
- визначити місце і роль провідних сучасних концепцій міжнародної безпеки у становленні й розвитку національної держави;
- узагальнити і поглибити концепцію міжнародної безпеки в умовах глобалізації;
- дослідити вплив безпекової концепції на соціально-політичні перетворення, що відбуваються в Україні, встановити її місце у забезпеченні належної діяльності інституцій держави і громадянського суспільства;
- з метою корегування та оптимізації зусиль органів державної влади та громадянського суспільства на шляху становлення демократичного ладу в нашій державі, сформулювати відповідні рекомендації та пропозиції щодо формування моделі національної безпеки України.

Об'єктом дослідження є система міжнародної безпеки (національний, регіональний та глобальний рівні) в умовах трансформації сучасних міжнародних відносин.

Предметом дослідження – безпекові концепції провідних міжнародних акторів як чинник забезпечення існування національної держави, інституцій громадянського суспільства і глобальної світобудови в епоху глобалізації.

Методологічна основа дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять принципи об'єктивності, багатофакторності, системності та історизму. Для розв'язання окреслених завдань застосовано загальнонаукові методи: описовий та герменевтико-політологічний для аналізу концептуальних засад дослідження; системний та структурно-функціональний з метою дослідження загальної сутності національної безпеки у системі міжнародної безпеки; компаративний для дослідження

та аналізу специфіки концепції національної безпеки в сучасному політичному середовищі; інституційний для виявлення загальних атрибутів концептуальних засад національної безпеки, які віддзеркалюють наявні політико-державні, соціально-економічні, соціокультурні, інформаційні та інші виклики та загрози державі чи нації, які виникають у системі глобальних та регіональних відносин із іншими державами, соціальними групами, етносами, верствами й політичними силами; загальнологічні: статистичний, емпіричний, прогностичного моделювання й аналізу для дослідження концепції національної безпеки певних країн і безпекової політики провідних міжнародних організацій та військово-політичних блоків; спеціальні політологічні методи, зокрема, політологічний нормативно-ціннісний метод, який застосовано з метою оцінення стану національної безпеки у контексті рівня забезпечення глобальної безпеки держави.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробленні та обґрунтуванні методології дослідження впливу глобалізаційних процесів на трансформацію складників системи міжнародної безпеки в умовах державотворчих трансформацій. У ході дослідження створено, представлено і запропоновано класифікацію моделей національної безпеки переважної частини держав-членів світового форуму G20 та безпекової політики провідних міжнародних організацій глобального та регіонального рівнів. Відповідно до цього отримано наступні наукові результати:

Вперше:

- запропоновано оригінальну класифікацію складових системи міжнародної безпеки національного, регіонального та глобального рівнів, що дає змогу об'єктивно оцінити загальну безпекову доктрину окремої країни, регіону чи міжнародної організації. Представлено наступні моделі: геополітичну (на глобальному рівні); регіональну (на регіональному рівні); модель світового панування, регіонального лідерства, ядерного стримування, нейтральну і колективну модель (на національному рівні);

- розроблено й апробовано авторську методику оцінювання стану національної складової глобальної безпеки, що дає змогу формалізувати неадекватні, часто суперечливі, підходи різних науковців у дослідженні загальних проблем національної безпеки. Комплексний критерій оцінки безпеки держави включає п'ять блоків якісно-кількісних оцінок, які визначають стан безпеки країни за пріоритетними сферами людської діяльності: політичною, безпековою, економічною, соціальною і законодавчою;

- за результатами компаративного аналізу безпекової політики провідних міжнародних організацій та військово-політичних блоків (ООН, ЄС, НАТО, АСЕАН, АС та СНД) досліджено і класифіковано їх безпекові моделі як геополітичні, моделі ООН, ЄС і НАТО віднесено до глобальної моделі, АСЕАН, АС і СНД – до регіональної моделі;

– на прикладі досвіду розвинутих європейських націй, зокрема, Великобританії, Італії, Німеччини, Французької Республіки, Швейцарії, а також Скандинавських країн (Швеції і Фінляндії) досліджено європейські складники системи міжнародної безпеки національного рівня та обґрунтовано, що безпекова концепція Великобританії має ознаки моделі «світового панування», Франції – моделі «регіонального лідерства», Італії та Німеччини – колективної моделі, Швейцарії, Швеції та Фінляндії – нейтральної моделі;

– системно проаналізовано регіональні особливості формування, забезпечення і трансформації безпекових концепцій країн БРІКС, які з'явилися як наслідок глобалізації. Доведено, що особливості безпекової політики Пекіна і Делі засвідчують, що в них представлена модель «ядерного стримування». Проте слід зазначити, що нині спостерігається помітний рух імперативів моделі національної безпеки у напрямку моделі «регіонального лідерства», що виглядає перспективно, зважаючи на потужний потенціал обох країн;

– встановлено та досліджено новітні колізії трансформації безпекових концепцій поставторитарних країн на шляху до демократії (Польща, Румунія). Доведено, що безпекові моделі країн мають схожі імперативи у межах НАТО та ЄС, тому їх слід віднести до колективної моделі.

Уточнено та доповнено:

– характерні особливості формування, забезпечення та вдосконалення національної складової міжнародної безпеки провідних країн Азійсько-Тихоокеанського регіону – Китаю, США та Японії. Доведено, що нині безпекові доктрини США мають ознаки моделі «світового панування», Японії – регіонального лідерства;

– індикатори національної безпеки Росії як фундаментального фактора політичної діяльності, що доведеться – в умовах сучасного політичного розвитку трансформуються цілі, засоби та методи політичної взаємодії держави і суспільства. Встановлено, що її безпекова парадигма має ознаки моделі «регіонального лідерства»;

– можливі варіанти стратегій національної безпеки України: євроатлантизм (орієнтація на США і НАТО з можливим подальшим приєднанням до ЄС) та проєвропейська стратегія (пріоритет інтеграції в ЄС); проросійська політика – аж до набуття колишнього статусу «молодшого брата» у «неоросійській імперії» та обрання шляху неприєднання, на кшталт Швеції чи Швейцарії. Зроблено висновок, що дві останні, не відповідають ані запропонованим цілям внутрішнього розвитку, ані міжнародним інтересам, ані реальним і потенційним ресурсам нашої держави;

– можливі варіанти викликів і загроз у безпековій сфері України. Доведено, що їх можна умовно диференціювати на три основні типи:

об'єктивні загрози, які постають перед демократичною світовою спільнотою загалом і позначаються на Україні як її інтегральний складовий; суб'єктивні загрози, які постають з бажання України долучитися до європейських демократичних структур як цивілізаційно, так й інституційно та загрози існуванню, які генеруються під час взаємодії України з іншими державами, що безпосередньо стосуються суверенітету країни.

Набули подальшого розвитку:

- конструктивістські перспективи досліджень в теорії міжнародних відносин, зокрема, при з'ясуванні чинників впливу на систему міжнародної безпеки в умовах глобалізації. Встановлено, що нині науковці-міжнародники виокремлюють наступні основні парадигми міжнародних відносин: ідеалізм, реалізм, модернізм і глобалізм, а також антагоністичні їм;

- безпекова парадигма сучасних міжнародних відносин. Поряд з цим, відзначено, що слід виокремити з них три домінантні: кооперативну безпеку, теорію «демократичного світу» і концепцію «людської безпеки», які хоч і відрізняються за ідеологічними засадами, проте мають і певні аналогії, спрямовані на вирішення реальних проблем міжнародних відносин;

- класифікація моделей міжнародної безпеки залежно від кількості суб'єктів (акторів) міжнародних відносин та характеру самих стосунків між ними. Зроблено наголос на тому, що перший тип визначає структурно-функціональну архітектуру системи, другий – питання ідеологічної та інституціональної сфери, які належать до системних аспектів моделі;

- доктрина міжнародної безпеки в умовах глобалізації, яка потребує трансформації на теоретичному та інституційному рівнях. Доведено, що сучасній міжнародній безпеці найбільше відповідає доменно-вузлова структура безпеки, де країни-лідери доменів складають підґрунтя регіональної безпеки відповідного домену і формують базис глобальної безпеки у власних суміжних регіонах, оскільки інші не провідні країни-учасниці не мають змогу забезпечити навіть власну регіональну безпеку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що трансформація системи міжнародної безпеки внаслідок глобалізації та протидія новітнім викликам і загрозам світовій спільноті є базисом для теоретичного аналізу складних соціально-політичних проблем і практичного моделювання сучасних міжнародних відносин. Результати дослідження можуть бути використані, зокрема для вирішення таких завдань:

- концептуалізації поняття «міжнародна безпека» у політологічних теоріях, а також розвитку і поглиблення сучасної концепції міжнародної безпеки;

- формування стратегій розвитку національної безпеки держави як глобальної складової в умовах державотворчих зрушень;

- оновлення змісту навчальних дисциплін із міжнародної та європейської безпеки, міжнародних систем та глобального розвитку, національної безпеки України, регіоналізму та регіональних систем безпеки, основ світової політики у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації;

- активізації громадянського суспільства і налагодження комунікації між органами державної влади та громадськістю шляхом створення умов «спільної участі» у процесі розв'язання сучасних проблем національної безпеки;

- підвищення практичної корисності політичної науки, внаслідок залучення системної теорії у процеси моделювання безпекових доктрин в публічному менеджменті;

- запропоновані висновки і сформульовані пропозиції можуть бути використані органами державної влади та управління, органами місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими організаціями для вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки держави, і ефективного управління міжнародною та європейською безпекою в умовах глобального поступу.

Особистим внеском здобувача є застосування концептуально нового системного підходу до аналізу безпекових концепцій провідних країн світу та міжнародних організацій, визначення ролі та місця держав у системі регіональних та глобальних безпекових відносин. Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації та пропозиції належать особисто авторові і є його науковим доробком. Дисертація є одноосібно виконаною працею, в якій дисертантом особисто розроблено наукові положення та прогностичні сценарії щодо подальшої еволюції системи міжнародної безпеки в цілому.

Апробація результатів дисертації. Головні висновки і тези дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Основні положення і результати дослідження викладені у доповідях на: Міжвузівській міжнародній науково-практичній конференції керівників, вчених, фахівців і викладачів «Роль міжнародної інформації в розвитку міжнародних відносин» (Сімферополь, 2009 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження підготовки фахівців» (Львів, 2009 р.); Міжнародній науковій конференції «Союз для Середземномор'я в контексті арабських революцій: основні виклики та наслідки для світової політики» (Київ, 2011 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Аналітика міжнародних відносин» (Київ, 2011 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Україна та сучасний світ» (Сімферополь, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Центральна-Східна Європа: «Двадцять

років системних трансформацій і геополітичних змін» (Рівне, 2012 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Аналітика міжнародних відносин» (Київ, 2012 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «20-річчя СНД: від тоталітаризму до демократії (економіка, політика, суспільство)» (Одеса, 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Міжнародна інформація: концептуальні та прикладні виміри» (Київ, 2013 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Синтез розвитку економічного, підприємницького, фінансового, зовнішньоекономічного, курортно-оздоровчого і інформаційного потенціалу регіону в процесі реформування національної економіки» (Сімферополь, 2013 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Аналітика міжнародних відносин» (Київ, 2014 р.); XX Міжнародній науково-практичній конференції «Європейський вибір України в контексті безпекових викликів та сучасних реалій» (Київ, 2015 р.); Міжвідомчій науковій конференції «США у сучасних міжнародних трансформаціях: концептуальний та прикладний виміри» (Київ, 2015 р.); V Всеукраїнській науковій конференції «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська інтеграція. Історія, сьогодення, перспективи» (Київ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» (Одеса, 2015 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки» (Київ, 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у монографії (обсягом 18,5 авт. арк.), 35 наукових публікаціях, з них 27 – опубліковано у наукових фахових політологічних виданнях (5 з них – у зарубіжних виданнях).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів (17 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (українською, російською та англійською мовами) і 2 додатків на 9 сторінках. Загальний обсяг рукопису становить 451 сторінку (з них 377 – основного тексту), містить 19 рисунків та 10 таблиць. Список використаних джерел нараховує 688 найменувань, викладених на 66 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, показано її зв'язки з науковими програмами і темами, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено його об'єкт і предмет, обґрунтовано наукову новизну роботи, її практичне значення та особистий внесок автора, подано інформацію про апробацію і публікацію результатів дослідження.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження» обґрунтовано концепцію наукової проблеми, проаналізовано концептуальні

засади наукових підходів до її аналізу, виокремлено основні етапи та напрями досліджень. Він складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Концептуалізація підходів до проблеми безпеки*» – проаналізовано концептуальні підходи в теорії міжнародних відносин до безпекових проблем на доктринальному рівні.

Концептуальний підхід в теорії міжнародних відносин визначає застосування певних теоретичних парадигм залежно від досліджуваних наукових проблем. Серед фахівців-міжнародників світових шкіл і напрямів немає єдиної думки щодо їх оптимальної кількості. Однак сприйняття парадигми як засобу і форми наукової теорії є одним з видів пізнання. Певна парадигма у межах наукової методології має безпосередній дослідницький історичний період, власну ціннісну орієнтацію і внутрішню топологію. Парадигми зазначеного розділу політологічного вчення застосовуються з метою теоретичного осмислення, класифікації й узагальнення фактів, подій та процесів міжнародних відносин. Нині є перспективною парадигма соціального конструктивізму, разом з тим провідними залишаються такі концепції, як ідеалізм, реалізм, модернізм і глобалізм та антагоністичні до них.

У новітню добу в західній політичній теорії формуються сприятливі умови для еволюції ліберально-ідеалістичного вчення і підґрунтя політичних платформ з домінуванням політичного ідеалізму. Ідеологічне підґрунтя цього напрямку становлять тогочасні загальнолюдські моральні норми, цінності та ідеали. Необхідність забезпечення сталого миру у сучасному світі, правового регулювання міжнародних відносин і еволюції міжнародних інституцій безпеки як механізм елімінації воєн стають об'єктом наукових досліджень вчених-гуманітаріїв. Однак, як засвідчила історія, доктрина світобудови, сформована на положеннях ідеалізму, починає суперечити міжнародно-політичному становищу першої половини минулого століття.

Завершення Другої світової війни перетворює політичний реалізм на класичний напрямок наукового обґрунтування міжнародних відносин, побудований на критиці аксіом політичного ідеалізму. Сенс терміну «політичний реалізм» вказує на неприйняття його прихильниками абстрактних ідеалів і постулатів «абсолютного добра». Згідно з аксіомами політичного реалізму об'єктивні закони суспільства ґрунтуються на людській природі – грішній і порочній, найнебезпечнішим пороком з яких є рефлексивне прагнення влади. Основне гасло реалістів – боротьба за владу є боротьбою всіх проти всіх. Таке розуміння природи людини поширюється політичними реалістами на суспільство загалом, а також на міжнародні відносини.

У межах транснаціональних досліджень подальшого розвитку набули декілька провідних концепцій: функціоналізм і неофункціоналізм.

Подальший період розвитку політологічної теорії характеризувався теоретичним оформленням глобалістської парадигми, яка в англосаксонській науковій школі ґрунтується на праксеологічній спрямованості. Наприкінці минулого століття глобалізаційна парадигма стає домінантною, активно застосовується у дослідженнях процесів розвитку. Залежно від ідеологічних, політичних, культурологічних або релігійних спрямувань варіюються тлумачення сутності викликів і загроз міжнародній безпеці. Метаморфози сучасної світобудови мають структурний характер і дають підстави стверджувати про вступ людства у якісно новий етап розвитку.

У підрозділі 1.2 «Новітні парадигми міжнародної безпеки» досліджуються існуючі концепції міжнародної безпеки періоду «холодної війни» та постбіполярного періоду минулого століття.

Політична наука застосувала системний аналіз для дослідження механізмів регіональної безпеки і розробки її окремих компонентів, включаючи військово-політичні, соціально-економічні, соціально-культурні, політико-інституційні та інші, зосереджуючи пріоритетні дослідження на державно-політичних інститутах та системі забезпечення національної безпеки. Протягом «холодної війни» більшість принципово важливих, фундаментальних теоретичних аспектів зазначеної проблеми не мали вичерпного пояснення, адекватного реаліям ядерного протистояння, внаслідок чого значна увага надавалася пошуку доказів, що прихильність ідеалам миру визначає саме природа окремих громадянських суспільств.

Із початком європейської політико-економічної інтеграції західні експерти надавали дедалі більшу перевагу економічним чинникам. На початку «холодної війни» К. Дойч запропонував концепцію «співтовариства безпеки», обґрунтувавши тезу про необхідність його створення шляхом поєднання групи держав, які досягли значного рівня інтеграції. Наприкінці «холодної війни» попередня концепція набула свого еволюційного розвитку в теорії «безпеки для всіх» колишнього прем'єр-міністра Швеції У. Пальме.

Наступна концепція «кооперативної безпеки» виникла з метою подолати проблеми, що постали перед світовою спільнотою після завершення «холодної війни». Це пов'язано зі зростаючою взаємозалежністю країн унаслідок глобалізації, зростання кількості претендентів на монополію в міжнародній політиці. Заснована на аксіомах ліберально-ідеалістичної парадигми, ця концепція містила декілька різновидів, проте відмінність між ними настільки велика, що загалом можна говорити про дві різні концепції. Оскільки в першій з них приділяється увага необхідності створення широкого співтовариства безпеки, в якому візьмуть участь усі зацікавлені держави, її іноді називають «партисипативною» безпекою. Друга версія співтовариства безпеки реально обмежується доволі вузьким колом країн-членів.

У подальшому прихильники теорії «демократичного миру» розробили концепцію, за якою демократичні країни, уряди яких несуть відповідальність

перед виборцями, більш миролюбні, тому надають перевагу мирному вирішенню спірних проблем.

Забезпечення європейської безпеки зумовлює діалектичний зв'язок національної та міжнародної безпеки, який проявляється динамічно – від процесів еволюції регіональної безпеки у бік універсальної, глобальної безпеки.

У підрозділі 1.3 «Глобальні виміри моделей міжнародної безпеки» проведено порівняльний аналіз сучасних моделей глобальної безпеки. Сучасна теоретична і практична політологія виокремлює моделі міжнародної безпеки, які класифікуються дослідниками залежно від кількості суб'єктів (акторів) міжнародних відносин, а також за характером самих стосунків між ними.

Архітектура моделей першого типу залежно від кількості суб'єктів системи безпеки представлена основними конкурентними концепціями: однополярної, багатополарної, «концепту держав» та глобальної (універсальної) моделей міжнародної безпеки. З описаних вище чотирьох моделей у світовій та пострадянській зовнішньополітичній теорії домінує багатополарна, хоча є достатня кількість прихильників інших моделей.

Другий тип моделей міжнародної безпеки визначається характером відносин між їх учасниками. Дискусії щодо архітектури відбуваються переважно навколо трьох моделей – колективної, загальної і кооперативної.

Головними елементами колективної безпеки є присутність групи держав, об'єднаних спільною метою – захист своєї безпеки і створення системи військово-політичних заходів, спрямованих проти потенційного супротивника або агресора. У свою чергу, існують різні види колективної безпеки, які відрізняються типом міждержавної коаліції, покладеним в її основу і цілями, поставленими перед учасниками-акторами системи. Зазвичай, це коаліція держав, що мають схожий суспільно-політичний устрій (НАТО, ОВД, ЄС, СНД, АСЕАН та ін.).

В основі моделі колективної безпеки знаходяться воєнно-стратегічні проблеми, тому вона не передбачає їхнього вирішення в інших сферах міжнародної безпеки (соціально-економічній, суспільно-політичній, гуманітарній і т.д.).

Оцінюючи ефективність моделей, які враховують характер стосунків між їх учасниками, можна констатувати, що вони мають приблизно однакову кількість прибічників, оскільки кожна розроблялася на підставі іншої. Крім того, характер відносин між країнами-учасниками визначається на стратегічному рівні під час проектування і розробки конкретного військово-соціально-політичного альянсу на основі аналізу стану міжнародних відносин.

У висновках до першого розділу відмічено, що сучасна глобалізована світобудова переживає кризу, пов'язану з дивергенцією Ялтинсько-

потсдамської системи міжнародних відносин. Нині деякі фахівці розглядають її як загальносистемну кризу, що характеризується якісним перетворенням глобальної системи світобудови. Тематична невизначеність у міжнародній політологічній теорії є об'єктивним відображенням її нинішнього стану. Це й стимулює нові наукові пошуки.

Аналіз сучасних безпекових парадигм міжнародних відносин дає підстави виокремити з них три домінуючі: кооперативну безпеку, теорію «демократичного миру» і концепцію «людської безпеки». І хоча вони різняться за ідеологічними засадами, проте мають і певні аналогії, спрямовані на вирішення реальних проблем міжнародних відносин. У свою чергу, порівняльний аналіз сучасних моделей міжнародної безпеки доводить, що обидва типи моделей взаємно доповнюються: перший тип моделей (за кількістю суб'єктів) визначає структурно-функціональну архітектуру системи, а другий (за характером відносин між країнами-акторами) – ідеологічну та інституціональну сфери, які належать до системних аспектів моделі.

У другому розділі «Доктринальні особливості системи міжнародної безпеки в умовах глобалізації» на підставі системного аналізу міжнародної безпеки визначено її непостійні чинники та запропоновано методіку оцінювання стану національної складової глобальної безпеки, що дає змогу формалізувати альтернативні підходи різних науковців у дослідженні загальних безпекових проблем.

У підрозділі 2.1 «Імперативи національної та міжнародної безпеки» проаналізовано складники національної та міжнародної безпеки, їхні особливості та процес формування єдиної безпекової системи.

Метою концепції національної безпеки є забезпечення єдності принципів формування і здійснення державної політики безпеки, зокрема – поєднання підходів щодо формування відповідної законодавчої та нормативної бази (наприклад, підготовки доктрин, стратегій, концепцій, державних і відомчих програм у різних сферах національної безпеки); координування загальнодержавних дій із забезпечення безпеки на національному, місцевому (регіональному) та глобальному рівнях.

З огляду на велику значущість національної безпеки держави, майже в усіх країнах світу намагаються долучитись до її концептуального забезпечення, схваленого законодавчим органом і відображеного у всіх напрямках внутрішньої і зовнішньої політики держави. На основі концепції формується система національної безпеки, як сукупність законодавчих і виконавчих органів, правових норм, котрі забезпечують оптимальні і стабільні умови життєдіяльності та розвитку особи і суспільства. Для реалізації концепції національної безпеки створюється спеціальний орган з найвищих посадовців держави і керівників силових міністерств і відомств, очолюваний главою держави чи виконавчої влади.

Під «міжнародною безпекою» сучасна політологічна наука розуміє стан захищеності від загроз життєво важливих інтересів суспільства та держави, міждержавних та регіональних об'єднань, а також глобальних міжнародних установ, який забезпечує можливість їх реалізації. Головним завданням теорії міжнародної безпеки на сучасному етапі є виявлення і визначення основних закономірностей, методів та критеріїв, які дають змогу запобігати або знижувати до мінімального рівня міжнародні конфлікти, появу можливостей виникнення будь-яких загроз глобальній безпеці світової спільноти.

Міжнародна безпека формується на основі національної безпеки окремих країн і народів, а також регіональної безпеки груп держав і регіонів світу, консолідується на рівні глобальної міжнародної безпеки з метою захисту і реалізації загальнолюдських інтересів, знешкодження загроз глобальній світобудові, які за своїми масштабами та впливом виходять за національні межі держав і здатні впливати на безпеку інших акторів.

У *підрозділі 2.2 «Прикладне системне моделювання безпекової доктрини»* розроблено та досліджено поведінку системної і структурно-функціональної моделі міжнародної безпеки. Системний підхід уможливорює тлумачення сутності міжнародних відносин, сприйняття їх як сукупності зв'язків з іншими акторами. Міжнародні відносини є складною цілісністю елементів, взаємопов'язаних між собою, які обумовлюють функціонування системи. Системний підхід розглядає міжнародні відносини як єдину систему, що розвивається та вдосконалюється за певними законами діалектики.

Міжнародну систему можна охарактеризувати як ієрархічну цілісну структурну сукупність суб'єктів (акторів) міжнародних відносин, пов'язаних між собою діалектичними взаємозв'язками. Отже, міжнародна система є реальною не тому, що постає як сукупність певної кількості акторів, а й через наявність між ними низки взаємозв'язків та взаємозалежностей. Слід зауважити, що актори міжнародних відносин, незалежно від типу, беруть участь у формуванні та функціонуванні міжнародної системи загалом та її складових елементів.

Структурна побудова міжнародної системи характеризується за трьома рівнями: на першому – система розглядається як єдине ціле, на другому – як об'єднання її складових підсистем, акторів і відповідних взаємовідносин між ними, на третьому – як об'єднання акторів міжнародних відносин. Підсистеми складаються з елементів системи, виступаючи, у свою чергу, елементами макросистеми. На рівні підсистем об'єднуються складові загальної системи, які є системами на підпорядкованому ієрархічному рівні. Таким чином, підсистема – це система в системі, яка може бути ізольованою.

Створення й функціонування системи міжнародної безпеки є функцією політичної системи окремої держави, що забезпечує власне існування

та подолання негативних впливів, яких зазнає політична система. Також система міжнародної безпеки, згідно із системною теорією, є інтегральним показником політичних систем держав, котрі входять до досліджуваної системи в цілому. Саме це дає змогу розглядати систему міжнародної безпеки як цілісну.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що система «національної безпеки» є складним соціально-політичним явищем, яке складається з підсистем органів державної влади, громадянського суспільства і загроз, а також взаємозв'язків між ними. Запропоновану автором модель національної безпеки можна використовувати для опису функціонування системи, а також для класифікації моделей національної безпеки стабільних суспільств світу.

У *підрозділі 2.3 «Парадигма глобальної безпеки»* проаналізовано моделі взаємозв'язку соціально-політичних систем: політичний режим і національна безпека. Політична система виступає як одна з частин або підсистем сукупної суспільної системи. Вона взаємодіє з іншими її підсистемами: соціальною, економічною, ідеологічною, етичною, правовою, культурною тощо. Політична система конкретного суспільства визначається його класовою природою, соціальним устроєм, формою правління, типом держави, характером політичного режиму (демократичний, тоталітарний, авторитарний). Нині в політичній практиці можна виділити такі типи політичних систем: постіндустріальні, посткапіталістичні, перехідні, постколоніальні та інші.

З огляду на те, що складниками національної безпеки є політична, державна, військова, економічна, соціальна, гуманітарна, науково-технологічна, екологічна та інформаційна безпека, ми пропонуємо структурно-функціональну модель, яка допомогла б проаналізувати взаємодію зазначених систем. При створенні моделі впливу концепції національної безпеки на політичний режим держави автор використав структурно-функціональний метод.

Внаслідок складності здійснення системного аналізу системи глобальної безпеки зроблено перехід до простішої системи національної безпеки держави та побудована її структурно-функціональна модель, яка складається з чотирьох соціально-політичних систем: загрози національній безпеці (система 1), національні інтереси держави (система 2); національна безпека держави (система 3) та індикатор політичного режиму (система 4), що безперервно взаємодіють між собою в часі. Внутрішня топологія системи «національна безпека держави» має складну ієрархічну структуру, яка включає елементи двох видів: постійну та варіативну (змінну), які формують її ядро. Варіативна частина виконує функції трансформації національної безпеки, які виникають внаслідок збуджувальних впливів соціально-політичної системи «загрози національній безпеці». Разом

з тим, варіативна частина системи «національна безпека держави» виконує функції трансформації національної безпеки, які виникають внаслідок збуджувальних впливів. У цілому для наведеної соціально-політичної системи характерний кібернетичний принцип самоврядної системи зі зворотним зв'язком. Ядро системи з умовно можна поділити на постійну та варіативну (змінну) частини, які мають відповідні параметри. Варіативна (змінна) частина, що входить до складу її ядра, трансформується внаслідок збуджувальних впливів систем загроз національній безпеці та національних інтересів держави, тоді як її постійна частина залишається незмінною після взаємодії з іншими системами. Внаслідок цієї взаємодії відбувається трансформація політичного режиму від демократії до тоталітаризму через авторитаризм.

Системний вимір змін варіативної частини здійснюється за параметрами, які визначають функціональні властивості трансформації національної безпеки під впливом механізму функціонування систем загроз національній безпеці і національних інтересів держави. При цьому ядро системи «національна безпека держави» забезпечує мобілізацію та координацію її суспільно-політичних ресурсів. Кількість параметрів визначається об'єктивними та суб'єктивними факторами, кількістю збуджувальних впливів, а також внутрішньою топологією ядра «національна безпека».

Для дослідження процесу трансформації демократичної системи принципово важливим є аналіз і виокремлення основних параметрів варіативної частини ядра «національна безпека», тобто необхідно з множини її параметрів та характеристик вибрати такі елементи, які є суттєвими для національної безпеки і впливають на змінні процеси політичного режиму. Отже, необхідно розробити методологію визначення кількісних оцінок і комплексних критеріїв, які визначають рівень національної безпеки.

Застосування такої методології на практиці дає змогу об'єктивно оцінити Концепцію національної безпеки України, систематизувати заходи щодо трансформації сектору безпеки країни, оцінити й оптимізувати терміни та бюджет процесів забезпечення національної безпеки, а також визначити ключові напрями реалізації цієї концепції. Запропонована методологія в цілому дає об'єктивний інструментарій оцінювання за сферами людської діяльності: політичною, безпековою, економічною, соціальною і законодавчою та дає змогу визначити, яким ключовим факторам трансформації суспільства необхідно приділити увагу для забезпечення належного та достатнього рівня національної безпеки.

При застосуванні адекватної методології можна знайти як країну з високим значенням, так і країну з відносно низьким значенням критерію безпеки. Вона дає змогу визначити межі безпеки і виокремити ключові напрями її забезпечення. Заснована методологія переважно на сучасному досвіді провідних країн світу. Крім того, використовується інформація,

отримана на різного рівня переговорах і конференціях із проблем забезпечення національної безпеки. Урахування досвіду Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу, де більшість ризиків безпеки є актуальними і для України, дало додаткову інформацію практичного характеру для дослідження проблеми забезпечення національної безпеки. При розробці даної також враховано досвід широкого кола експертів, які працюють над практичним розв'язанням питань національної безпеки України, що поглибило її аналіз.

У підрозділі 2.4 «Доктрина міжнародної безпеки в умовах глобалізації» розроблено скореговану модель міжнародної безпеки в контексті глобалізації.

В епоху глобальних трансформацій стан національної безпеки будь-якої держави визначається рівнем її конкурентоспроможності в різних сферах життєдіяльності в межах світового простору. Нерозвинуті держави в стабільних умовах сучасної моделі геополітики майже неконкурентоспроможні порівняно з провідними. Важливою особливістю наукових підходів до проблем національної безпеки впродовж останніх років є зосередження на внутрішніх проблемах, тоді як раніше вони переважно були тільки зазначені як імперативи. Замало приділялось уваги екологічним проблемам, майже не було в концепціях національної безпеки питань запобігання і ліквідації наслідків техногенних і природних катастроф, хоча їхній вплив має глобальний характер.

Регіональна безпека є складником міжнародної безпеки в межах певної частини світу, регіону чи континенту. Під регіональною безпекою розуміємо стан взаємин всередині й між соціально-територіальними спільнотами певного регіону, при якому для всіх його держав і народів, громадянських інститутів і груп забезпечується захищеність їх життєво важливих інтересів і можливість реалізації, надійне існування і сталий суспільний розвиток. Регіональна безпека формується і реалізовується на різних рівнях: у межах певного регіону країни, її окремих територіально-адміністративних одиниць, а також у масштабі групи країн, що входять до певного географічного регіону.

Проведений компаративний аналіз сучасних моделей міжнародної безпеки дає підстави констатувати, що теоретична розробка самої моделі безпеки поки що далека від свого завершення. Зокрема, досить полемічно визначені багато пріоритетних чинників: від інституційного оформлення, сучасного тлумачення поняття сили і меж її використання до перспектив існування національного суверенітету і військово-політичних альянсів.

На думку автора, сучасній міжнародній безпеці найбільше відповідає доменно-вузлова модель. Виберемо два міжнародні регіональні домени (регіони), до складу яких входять декілька держав-акторів. На регіональному та міжнародному рівнях регіони-домени взаємодіють між собою через

країни-учасниці, які є провідними країнами своїх регіонів-доменів. У такий же спосіб приєднуються до глобальної системи безпеки країни із інших доменів, завдяки чому формується загальна архітектура безпеки. В якості доменів, зазвичай, виступають окремі геополітичні регіони світу з відповідними країнами-лідерами. У разі зміни домену країни-лідера відбувається реструктуризація доменного вузла міжнародної безпеки як на державному, так і на регіональному рівнях.

У висновках до другого розділу стверджується, що система «національна безпека» є складним соціально-політичним явищем, яка складається з підсистем органів державної влади, громадянського суспільства, загроз та взаємозв'язків між ними.

Розроблена методологія кількісного оцінювання комплексного критерію, що визначає рівень національної безпеки, дає змогу дослідження процесу трансформації демократичної системи. Вона дає об'єктивний інструментарій оцінювання за сферами людської діяльності: політичної, безпекової, економічної, соціальної і законодавчої, а також можливість визначити, яким ключовим факторам трансформації суспільства необхідно приділити увагу з метою забезпечення факторів належної національної безпеки.

Враховуючи запропоновані комплексні критерії оцінювання та кількісні показники, а також особливості безпекових концепцій країн запропонована типологія безпекових моделей за їх ідеологічною спрямованістю. Типологія має умовний характер, але відображає характерні особливості запропонованих моделей міжнародної безпеки глобального, регіонального та національного рівня обраних країн.

У третьому розділі «Моделі міжнародної безпеки глобального та регіонального рівнів» розкрито концептуальні засади і реалізацію безпекової політики провідних міжнародних організацій та військово-політичних блоків (ООН, НАТО, ЄС, АСЕАН, АС та СНД).

У підрозділі 3.1 «Геополітична модель глобальної безпеки (на прикладі ООН, ЄС і НАТО)» проаналізовано основні складники безпекових доктрин провідних міжнародних організацій глобального рівня в сучасних умовах.

У ході досліджень виникає потреба у виділенні в окремий клас моделі міжнародної безпеки наддержавних утворень у вигляді різноманітних військово-економіко-політичних блоків, оскільки їм разом із існуючими властивостями моделі окремої держави, які збігаються, притаманні характерні особливості саме як об'єднання декількох держав. Ці моделі формують безпекові структури та інститути регіонального й глобального рівнів міжнародної безпеки.

Зазначені особливості виявляються в залученні до механізмів і засобів забезпечення міжнародної безпеки спільних колективних військових

об'єднань, об'єднаних підрозділів правоохоронних органів, міждержавних судів з особливим статусом, а також створення наддержавних органів державної влади й управління.

Політика глобальної безпеки ООН свідчить про те, що її модель є геополітичною. Можна констатувати, що нині інституційна структура ООН потребує дієвої модернізації внаслідок трансформації сучасних викликів і загроз системі світової безпеки.

Дослідження Загальної політики безпеки і оборони Євросоюзу виявило комплекс чинників, що негативно впливають на її формування та реалізацію. До внутрішніх чинників відносяться інституційне оформлення ЄС, інтеграція та дезінтеграція, розкол ЄС на старих та нових членів; серед зовнішніх чинників, насамперед, проявляється американський.

Концепція безпеки і оборони НАТО доводить, що її модель є геополітичною. Північноатлантичний альянс не розглядає у якості свого противника певну країну, проте у разі небезпеки його державам-членам передбачає рішучі дії.

У підрозділі 3.2 *«Регіональна модель міжнародної безпеки (на прикладі АСЕАН, АС і СНД)»* розглянуто безпекові доктрини міжнародних організацій регіонального рівня та визначено певні властивості їх моделей безпеки.

До регіональних моделей міжнародної безпеки автор зараховує відповідні безпекові моделі міжнародних організацій, військово-політико-економічних союзів та блоків, які формують систему регіональної безпеки: АСЕАН, Африканський Союз та СНД.

Країни-учасниці АСЕАН за час існування організації показали вміння, не вступаючи в конфлікт із провідними державами світу, за допомогою методів «пасивного опору» впроваджувати власну позицію і обстоювати національні інтереси.

Аналіз безпекової політики Африканського Союзу свідчить, що його країни-учасниці обрали курс, подібний до політики безпеки і оборони Євросоюзу, який взято за теоретичне і практичне підґрунтя. Отже, Концепцію безпеки Африканського Союзу можна зарахувати до геополітичних моделей міжнародної безпеки, беручи до уваги прагнення керівних органів і правлячої еліти континенту до аналогії з політикою та структурою ЄС.

Проведений аналіз концепції безпеки СНД свідчить про те, що її модель є геополітичною для країн-членів Співдружності зі всіма ознаками геополітичної структури. Разом з тим, оскільки Україна не є державою-членом, не визнаючи правосуб'єктності СНД, маючи статус держави-учасниці, вона офіційно не бере участі у колективних військових структурах.

У висновках до *третього розділу* констатується, що існує потреба виділення в окремий клас безпекових моделей напівдержавних утворень

у вигляді певних військово-економіко-політичних блоків, оскільки останнім разом з властивостями окремої держави притаманні характерні особливості міждержавних об'єднань. Доведено, що безпекові моделі ООН, ЄС, НАТО, АС та СНД мають всі ознаки геополітичної моделі, проте забезпечують міжнародну безпеку на різних рівнях (глобальний і регіональний).

У четвертому розділі «Моделі міжнародної безпеки національного рівня» аналізуються моделі міжнародної безпеки національного рівня стабільних суспільств світу, переважна більшість яких входить до світового форуму G20.

У підрозділі 4.1 «Англосаксонська модель «світового панування» США і Великобританії» проаналізовано імперативні чинники моделі національної безпеки США і Великобританії.

У середині минулого століття саме в Сполучених Штатах було вперше застосовано поняття «національна безпека» та сформована її концепція. Проте, оскільки це стосувалося періоду «холодної війни», ці ініціативи мали явно ідеологічне забарвлення.

Аналіз чинної Стратегії національної безпеки Сполучених Штатів Америки встановив, що її основними відмінностями є використання неоліберальних принципів для досягнення глобального лідерства Вашингтона. Надається особливого значення сучасним ноополітичним технологіям: дипломатії, співробітництву, міжнародно-правовому врегулюванню. Політика ґрунтується на моделі світової багатополарності, підтримці ліберально-демократичних реформ в інших державах, активізації міжнародних організацій, збільшенні політичної ролі країн, що розвиваються, а також орієнтації на права людини.

Стратегія не передбачає застосування превентивних силових дій без вагомих доказів і згоди міжнародних організацій, а також не містить у якості загрози «ісламський екстремізм». До національних інтересів віднесено: безпеку США, їхніх громадян, а також союзників і партнерів; процвітання, засноване на інноваційній і зростаючій національній економіці в умовах відкритої міжнародної економічної системи; економічне процвітання та повага до універсальних (демократичних) цінностей на національній території та у всьому світі.

Найбільшою зовнішньою загрозою вважається зброя масового знищення, насамперед ядерна. Жодна країна не згадується в Стратегії як потенційна загроза, а з терористичних організацій – лише Аль-Каїда. Разом з тим, Стратегія не підтверджує доктрини «світового панування» Сполучених Штатів. Проте зазначається, що міжнародна безпека, посилена зарахунок американського лідерства, забезпечить міжнародний мир, безпеку і співробітництво перед загрозою глобальних викликів. Американське лідерство проголошується, безумовно, позитивним, стабілізаційним чинником майбутньої світобудови.

Загалом безпекова концепція Б. Обама зберегла певну наступність своїх попередниць. У ній не запропоновано фундаментальної зміни американської політики «світового панування», про що свідчить і практична політика Білого дому: зростання військових витрат, характер воєнних кампаній в Афганістані та Іраку, розширення таємних операцій по всьому світу проти терористичних та екстремістських організацій.

Зовнішньополітичний курс Великобританії після Другої світової війни був спрямований на пошуки свого місця в новій системі безпеки і набуття стійкого статусу в новому, повоєнному світі. Політична еліта країни обрала англосаксонську культурно-мовну солідарність, а також спадкоємний антикомунізм британської дипломатії. У зв'язку з процесом глобалізації світових відносин у Британії виникла перспектива бути співучасником побудови системи глобального домінування англосаксонського світу в протистоянні світові комунізму у вигляді оновленої Російської імперії.

Аналіз концептуальних положень стратегії нацбезпеки Великобританії розкриває зміст і спрямованість зовнішньополітичного курсу і внутрішньої політики держави щодо збереження і зміцнення домінуючих позицій на світовій арені. Дослідження встановило повне узгодження спрямованості концептуальних положень безпекової стратегії Великобританії з безпековою доктриною США та НАТО, а також націленість на збереження панівних позицій держави на євроатлантичному просторі та поза його межами. Також британські інтереси певною мірою відображені в Європейській політиці безпеки і оборони Євросоюзу.

У *підрозділі 4.2 «Безпекова модель «регіонального лідерства» (на прикладі Франції, РФ, Японії і Бразилії)»* досліджено домінантні складники моделі регіонального лідерства Франції, Росії, Японії і Бразилії.

Проаналізована концепція національної безпеки Франції дає підстави стверджувати, що вона загалом обмежується двома альтернативами: європоцентризмом та атлантизмом при регіональному лідерстві V Республіки. Описану модель національної безпеки Франції можна охарактеризувати як модель регіонального лідерства.

Згідно з чинною Концепцією, Франція не створюватиме для України системної загрози, оскільки національні інтереси нашої держави не становлять загрози її безпеці. Проте слід пам'ятати, що Париж дуже стримано ставиться до проблеми входження України до ЄС.

Аналіз безпекової доктрини Росії свідчить про поступову трансформацію моделі національної безпеки Росії від пострадянської «світового панування» до «регіонального лідерства», унаслідок чого у 2009 році була прийнята «Стратегія національної безпеки Росії до 2020 року».

Доктрина В. Путіна була свого часу успадкована адміністрацією Д. Медведєва і зберегла на початку нового десятиліття поточний рівень:

оперативних загроз у вигляді розширення Євразійського та Митного союзів, витіснення України з відповідних ринків, проведення залякувальних операцій щодо потенційних союзників України, закриття для українських фірм євразійського ринку, інформаційних атак, «газових війн» тощо.

Доведено, що згідно з чинною концепцією нацбезпеки Росія об'єктивно генеруватиме для України системну і тривалу загрозу як держава-конкурент за лідерство в регіоні, як держава-член «ядерного клубу», котра насправді володіла частиною української території для розміщення власних Військово-Морських Сил. Зіткнення глобальних інтересів України з інтересами Росії неминуче – від непрямих і неявних форм до відкритої конфронтації, що й засвідчили трагічні події в Криму і Південному Сході нашої держави.

Здійснений аналіз концепції національної безпеки Японії дає підстави зробити припущення щодо перспектив її формування в ХХІ столітті. Загалом, альтернативи моделі національної безпеки Японії будуть утворюватись за двома основними імперативами: «панамериканизм» і збереження союзних відносин зі Сполученими Штатами чи орієнтація на взаємодію з головними центрами економічної могутності, або відмова від «панамериканизму», а також здійснення однобічної, самостійної політики глобального рівня чи переважно регіональної політики.

Аналіз Концепції національної безпеки Бразилії дає підстави стверджувати, що її також можна класифікувати як модель «регіонального лідерства».

У підрозділі 4.3 «Модель «ядерного стримування» Китаю та Індії» досліджено особливості моделі «ядерного стримування» Китаю та Індії.

У новому тисячолітті до світового «ядерного клубу» офіційно входять дев'ять держав, ще низка провідних регіональних країн мають власні ядерні програми, хоча офіційно дотримуються без'ядерного статусу. Разом з тим, концепції національної безпеки країн, що відповідають моделі «ядерного стримування», можна, з певними обмеженнями, віднести і до категорії «регіонального лідерства». Сюди можна віднести Індію, Китай, Пакистан, з деякими застереженнями – Іран, КНДР, Ізраїль. Проте головним критерієм виокремлення в особливу модель є основна відповідність між індійськими, китайськими і пакистанськими положеннями щодо проблем ядерної зброї.

Доведено, що незважаючи на відмінності їх безпекових доктрин, політична еліта країн дотримується стратегії «ядерного стримування» і, що не менш важливо, утримується від розгортання ядерного потенціалу, незважаючи на високий рівень напруженості у регіонах зазначених держав.

У підрозділі 4.4 «Нейтральні моделі безпеки (на прикладі Швейцарії, Швеції і Фінляндії)» автор аналізує домінантні ознаки нейтральних моделей безпеки Швейцарії, Швеції та Фінляндії.

Згідно з міжнародним правом, нейтралітет може бути визначений як неучасть у війнах між іншими державами і неприєднанням до воюючих

сторін, особливості правового та політичного устрою якого визначені в Гаазькій угоді 1907 року. Проте, навіть на державному рівні, європейські поняття нейтралітету перебувають під впливом історичних наслідків і національних інтересів, унаслідок чого розуміння й виконання нейтралітету в окремих державах вочевидь різні. Головними відмінностями в тлумаченні нейтралітету є ставлення держави до участі в міжнародних блоках у мирний та воєнний час. Фінляндія, як Австрія та Ірландія, репрезентує свій нейтралітет відносно вільно, тоді як Швеція дотримується суворіших принципів нейтралітету. Загалом же, швейцарський нейтралітет є абсолютною моделлю постійного нейтралітету.

Політика міжнародної безпеки країн, що підтримують нейтральний статус держави, взагалі має певний ідеологічний характер. Проте її особливістю є саме політика неприєднання до військово-політичних блоків і нейтралітету. Тому такі держави доречно виокремити в окремий клас через їх схожість.

У підрозділі 4.5 «*Колективна модель безпеки (на прикладі Німеччини, Італії, Польщі, Румунії та ПАР)*» опрацьовано імперативні чинники колективних безпекових моделей, представлених концепціями національної безпеки Німеччини, Італії, Польщі, Румунії та ПАР.

У світі існує певна кількість країн, які з метою поліпшення системи забезпечення національної безпеки утворюють, приєднуються, або вже є членами військово-політико-економічних союзів, які мають здебільшого регіональний характер, проте в деяких випадках і міжнародний, принаймні, міждержавний. Безпекові концепції таких держав мають певні особливості, тому їх доречно об'єднати в окрему групу через підпорядкованість політики загальної безпеки доктринам наддержавних утворень та структур, до яких вони залучені в межах чинних укладених міжнародних договорів. Зазначені моделі безпеки таких держав доречно віднести до категорії колективних, враховуючи наведені вище інституційні особливості системи національної безпеки.

До країн з колективними моделями регіональної безпеки можна віднести більшість країн-учасниць Північноатлантичного альянсу, окрім тих, що зазіхають на світове та регіональне лідерство, СНД, АНЗЮС, АСЕАН, з певними обмеженнями держави Африканського Союзу тощо. Отже, на сьогодні до колективних моделей відноситься переважна більшість країн світу.

Аналіз нормативних джерел безпекової концепції Німеччини свідчить про те, що її вище політичне і військове керівництво має цілісну програму послідовного перетворення Бундесверу в «армію застосування». Збройні сили Німеччини все більше розглядаються як універсальний інструмент державної політики, спрямованої на гарантоване забезпечення безпеки громадян, що призначений для протидії будь-яким загрозам, з якими

тільки може зіштовхнутися країна вже в найближчому майбутньому як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Характерним імперативом сучасної безпекової політики Італії стало визнання Римом того, що оборонні ініціативи Євросоюзу, висунуті на самітах у Кельні й Гельсінкі наприкінці минулого століття, не тільки «націлені» на співробітництво з Альянсом, а й можуть функціонувати тільки в рамках Організації. Італійці намагаються всіма засобами розв'язати побоювання, пов'язані з тим, що європейська військова активність спричинить певний негативний вплив на трансатлантичну солідарність.

Проамериканська позиція Риму підтвердилася під час іракської кризи, про що свідчить низка ініціатив, започаткованих на європейському напрямку. Зокрема, італійці запропонували створити офіційну посаду міністра закордонних справ ЄС, який об'єднав би існуючі зараз посади комісара в зовнішніх справах і високого представника з ОВПБ. Інша ідея зводиться до створення «зони єврооборони» для того, щоб країни Союзу оформили свої території як єдиний військовий простір із взяттям зобов'язання щодо колективної оборони відповідно зі статтею 5 Статутів Альянсу й Західноєвропейського Союзу. Наступна італійська пропозиція – розробити чіткий механізм субсидіарності й підпорядкованості між усіма національними парламентами країн ЄС і Європарламентом.

Такими є особливості, що визначають Концепцію національної безпеки Італії на сучасному етапі. Вони могли би бути взяті до уваги Україною з метою успішної реалізації її національних інтересів у Європі та інших регіонах світу. Отже, проведений аналіз Концепції національної безпеки Італії свідчить про те, що її модель є колективною в рамках Північноатлантичного альянсу і Євросоюзу.

Концепція національної безпеки Польщі пов'язана з відповідними стратегіями союзників як з НАТО, так і з Європейським Союзом. Аналіз базових документів у галузі національної безпеки свідчить, що Польща позиціонує себе демократичною суверенною державою, розташованою в Центральній Європі, в якій створюються умови для процвітання громадян, виконується законодавство й дотримуються демократичні цінності. Водночас країна прагне сприяти збереженню загальних цінностей і розвитку механізмів співробітництва в рамках Євросоюзу, Північноатлантичного альянсу і міжнародної безпеки.

Аналіз Концепції національної безпеки Румунії свідчить про те, що вона має чітку орієнтацію на колективний захист від зовнішньої агресії. Також, очевидно, що, відповідно до чинних нормативних документів у сфері національної безпеки, Румунія є частковою загрозою національним інтересам України, яка за певних обставин може зрости до рівня небезпеки. Зокрема, йдеться про територіальні претензії Бухаресту.

Домінуючим складником моделі національної безпеки в Африці є збройні сили і сили безпеки, засновані на безпосередніх військових

або фізичних загрозах стабільності певному режиму або територіальній цілісності країни. Якщо говорити про співпрацю африканських держав у сфері національної безпеки, то впродовж багатьох років вона будувалася на принципах субрегіональної інтеграції. У зв'язку з цим відзначається важлива роль, яку відіграють стосунки між Африканським Союзом і ООН, Євросоюзом. Світова співдружність є тим необхідним елементом структури взаємовідносин АС і решти світу, яка забезпечує повноправну участь держав континенту у вирішенні глобальних проблем.

У висновках до четвертого розділу за наслідками аналізу концепцій національної безпеки стабільних суспільств світу стверджується, що безпекові моделі США і Великобританії мають ознаки моделі «світового панування», Франції, Росії, Японії та Бразилії – моделі «регіонального лідерства», Китаю та Індії – моделі «ядерного стримування», Німеччини, Польщі, Італії, Румунії та ПАР – колективної, а Швейцарії, Фінляндії та Швеції – нейтральної моделі.

У п'ятому розділі «**Безпекові пріоритети України в умовах глобалізації**» автор розкриває концептуальні засади і особливості реалізації безпекової доктрини України.

У підрозділі 5.1 «**Українська держава в системі глобальної та регіональної безпеки**» досліджено сучасне міжнародне становище нашої держави в системі міжнародної безпеки на глобальному та регіональному рівнях.

На початок 2014 року офіційний Київ мав членство у 75 міжнародних організаціях, з них пов'язаними із системою міжнародної безпеки, є 14 провідних: ООН, ЄС, НАТО, СОТ, ЮНЕСКО, Рада Європи та інші.

Аналіз участі України в міжнародних організаціях глобального та регіонального рівнів дає підстави стверджувати, що з великої їх кількості, з якими Україна має сталі взаємовідносини або є їх членом, провідними залишаються ООН, ЄС, НАТО, ЮНЕСКО і СОТ – на глобальному рівні, ГУАМ, ОБСЄ, ОРСЄ, ОЧЕС, РЄ, СНД та ЦЕІ – на регіональному.

Встановлено, що на глобальному рівні співробітництво нашої держави з міжнародними організаціями відбувається майже у всіх пріоритетних сферах міжнародної безпеки, на регіональному рівні – співробітництво має вибірково-дискретний характер, зумовлений, по-перше, різноманітністю функцій і цілей європейських регіональних організацій і співробітництвом у певних пріоритетних сферах безпеки, по-друге, зміною курсів і пріоритетів залежно від політичної платформи правлячої еліти і міжнародної ситуації.

У підрозділі 5.2 «**Доктринальні особливості національної безпеки України**» аналізуються сучасні концептуальні складники національної безпеки нашої країни.

Концепція національної безпеки нашої держави донедавна мала позаблоковий статус, що було закріплено в Конституції України, інших

чинних нормативно-правових актах. Правові документи визнають особу, суспільство та державу самостійними об'єктами національної безпеки України. Крім того, саме в них утверджується ідея взаємозв'язку та взаємозалежності безпеки особи, суспільства, держави і, відповідно, передбачається їх взаємодія у сфері національної безпеки.

Встановлено три об'єкти національної безпеки, знищення яких, загрожує загибеллю народу України, – це громадянське суспільство, національний добробут і національна самосвідомість нашого народу. Захист зазначених об'єктів, на думку автора, слід вважати основним завданням системи забезпечення національної безпеки України.

Практичне значення запропонованих автором змін у підходах до визначення об'єктів національної безпеки полягає в тому, що створює реальну можливість ґрунтового, об'єктивного, прогностичного, наукововиваженого та системного опрацювання актуальних проблем забезпечення безпеки українського народу, що й має бути покладено в основу нормотворчості у сфері забезпечення національної безпеки.

Незавершеність процесу політичних та економічних перетворень, різка соціальна поляризація суспільства, криміналізація багатьох сфер суспільного життя – усе це відбувається на тлі нових міжнародних реалій, а саме: бурхливого розвитку глобальних процесів, зокрема – і негативного впливу світової фінансово-економічної кризи на розвиток продуктивних сил України та її регіонів; поширення міжнародного тероризму, незаконної торгівлі зброєю; зростаючої тенденції до застосування силових методів при розв'язанні міжнародних суперечностей. І це далеко не повний перелік викликів, що є основними джерелами загроз національній безпеці України. Зрештою, це стало причиною того, що нині країна перебуває у складній внутрішній та міжнародній обстановці.

У *підрозділі 5.3 «Стратегічні напрями реалізації безпекової політики України»* на підставі результатів дисертаційного дослідження пропонується низка пріоритетних заходів та механізмів реалізації національних інтересів нашої держави.

Якщо стисло охарактеризувати зовнішні загрози національній безпеці України в новому тисячолітті, то їх формування впродовж останнього часу визначається підвищенням конфліктності та появою як нових, так і загостренням існуючих викликів, що сформувалися під впливом таких негативних тенденцій: найнебезпечнішими залишаються загрози з боку Росії; поширення традиційних і формування нових глобальних ризиків і загроз, пов'язаних із активізацією міжнародної злочинності (тероризм, наркоторгівля, розповсюдження зброї масового знищення, піратство, торгівля людьми тощо); ескалація військових конфліктів поблизу кордонів України; гальмування приєднання України до Євроатлантичної системи колективної безпеки; трансформація міжнародної правової системи

підтримки загальноєвропейської та світової безпеки; внутрішня політична нестабільність України.

Таким чином, увесь спектр викликів і загроз безпекового спектра України можна умовно диференціювати на три основні категорії: об'єктивні загрози, які постають перед демократичною світовою спільнотою загалом і позначаються на Україні як інтегральному складнику; суб'єктивні загрози, які постають із прагнення України долучитися до європейських демократичних структур як цивілізаційно, так й інституційно; загрози існуванню, які генеруються під час взаємодії України з іншими державами і безпосередньо стосуються суверенітету країни.

На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що нині більшість країн світу, навіть глобальні та регіональні лідери, а також нейтральні держави обирають колективну модель національної безпеки. На думку автора даний варіант є дієвим і пріоритетнішим для нашої країни. Разом з тим, орієнтація нашої держави на вступ до ЄС та Альянсу зовсім не перекреслює необхідність розбудови відносин із Росією, за умови розв'язання конфлікту на Південному Сході нашої держави.

Враховуючи особливості нової безпекової та військової політики нашої держави, специфіку сучасного геополітичного положення України та її економічні можливості, основними імперативами військової реформи можна визначити: створення боєздатних, мобільних, невеликих за кількістю озброєння та чисельністю особового складу Збройних Сил, здатних ефективно виконувати як завдання оборони України, так і брати участь в міжнародних заходах щодо підтримання миру та безпеки з урахуванням нових геополітичних реалій, її позаблокової політики та економічних можливостей; запровадження в Україні сучасної системи мобілізаційної підготовки з урахуванням особливостей останніх збройних конфліктів і війн, оборонної політики нашої держави, а також досвіду європейських країн у цій сфері; реалізацію нової бюджетної політики у сфері оборони, адаптованої до сучасних потреб ЗСУ та фінансових можливостей держави.

Головним пріоритетом військової реформи слід визначити підготовку бойових з'єднань і частин Збройних Сил держави до виконання першочергових завдань оборони держави, насамперед, завдяки відновленню технічного стану наявної військової техніки. Зрозуміло, що одночасне подовження строків експлуатації, ремонт, модернізація або закупівля нових зразків, навіть, якщо це стосується їхніх основних типів, для всіх видів ЗСУ потребуватиме величезних за обсягами бюджетних коштів, проте це реально в умовах нинішньої економічної ситуації в Україні.

Разом з підготовкою засад військової реформи потребують оновлення засади концепції оборони України загалом, насамперед пов'язані з реформуванням оборонно-промислового комплексу, військово-технічного співробітництва та сектору безпеки України. Повага до армії,

до військового – невід’ємний складник патріотизму, оскільки це повага до власних збройних сил і держави. Отже, для того щоб модернізувати систему національної безпеки України і забезпечити захист національних інтересів держави необхідно створити сучасну могутню армію.

У висновках до *п'ятого розділу* розглянуто сучасні стратегії зовнішньої політики України зведені до таких варіантів: євроатлантизм та просвіропейська стратегія; проросійська політика – аж до набуття колишнього статусу «молодшого брата» у «неоросійській імперії»; обрання шляху неприєднання на кшталт Швеції чи Швейцарії. Доведено, що дві останні не відповідають ні цілям внутрішнього розвитку, ні міжнародним інтересам, ані реальним і потенційним ресурсам нашої держави.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальну наукову проблему, яка полягає у концептуалізації безпекових моделей стабільних суспільств світу та міжнародних організацій, військових і політико-економічних блоків за умов глобалізації.

Проаналізовано основні сучасні концепції міжнародних відносин: іdealізм, реалізм, модернізм і глобалізм, а також полярні їм.

Порівняльний аналіз сучасних моделей міжнародної безпеки доводить, що обидві типології моделей взаємно доповнюються. Якщо перший тип – за кількістю суб’єктів – визначає структурно-функціональну архітектуру системи, то другий – за характером відносин між країнами-акторами – визначає питання ідеологічної та інституціональної сфери, які належать до системних аспектів моделі.

Розроблено методологію вироблення кількісних оцінок і комплексного критерію, які визначають рівень національної безпеки, яка дає змогу на практиці об’єктивно оцінити стан національної безпеки України, систематизувати заходи щодо трансформації сектору безпеки, оцінити й оптимізувати терміни та вартість заходів її забезпечення, а також визначити ключові напрями реалізації її концепції.

Методологія визначення комплексного критерію дає об’єктивний інструментарій оцінювання стану національної безпеки за сферами людської діяльності: політичною, безпековою, економічною, соціальною і законодавчою, а також змогу визначити, яким ключовим факторам трансформації суспільства необхідно приділити увагу з метою забезпечення належної національної безпеки.

Розроблено типологію моделей міжнародної безпеки на національному, регіональному та глобальному рівнях: глобальний – геополітична; регіональний – регіональна; національний – світового панування, регіонального лідерства, ядерного стримування, нейтральна і колективна модель.

Проаналізовано концепції безпеки провідних військово-політико-економічних міжнародних організацій ООН, ЄС, НАТО, АСЕАН, АС і СНД, за наслідками чого до геополітичних моделей міжнародної безпеки віднесено відповідні безпекові доктрини ООН, НАТО і ЄС, до регіональних – АСЕАН, АС і СНД.

Досліджено концепції національної безпеки стабільних суспільств світу, за наслідками чого концепції національної безпеки США та Великобританії віднесено до моделі «світового панування» через схожість їх безпекових доктрин.

Аналіз чинних безпекових концепцій Франції, Росії, Японії та Бразилії дає підстави стверджувати, що їх моделі національної безпеки можна охарактеризувати як модель «регіонального лідерства», хоча вони мають певні національні особливості. Безпекові концепція Парижа загалом обмежується двома альтернативами: євроцентризмом чи атлантизмом при регіональному лідерстві V Республіки. Альтернативами моделі національної безпеки Японії є два основні імперативи: «панамериканізм» або відмова від нього шляхом проведення самостійної глобальної та регіональної політики. У свою чергу Бразилія обстоює національні інтереси доступними засобами, проте поки що без особливого успіху.

Особливості безпекової політики Пекіна і Делі свідчать, що їх доктрини доречно віднести до моделі «ядерного стримування». Проте слід зазначити, що нині спостерігаються відчутні зрушення їх концепцій національної безпеки у напрямі моделі «регіонального лідерства», що виглядає досить перспективно, зважаючи на потужний соціально-економічний потенціал обох держав.

Дослідження безпекових концепцій нейтральних країн Швейцарії, Швеції та Фінляндії дають підстави стверджувати, що їх моделі безпеки можна віднести до нейтральної. У свою чергу головними загрозами для зазначених держав у сфері нацбезпеки є ризики і проблеми, які не можуть бути розв'язані безпосередньо нацією. Вони зможуть розв'язати зазначені проблеми лише за умови розвитку взаємозв'язків із країнами-сусідами і партнерами.

Безпекові моделі Німеччини, Італії, Польщі та Румунії мають схожі імперативи у межах НАТО та ЄС, тому їх віднесено до колективної моделі. У свою чергу аналіз концепцій нацбезпеки Преторії свідчить про те, що її модель є колективною у межах Африканського Союзу.

Сучасні стратегії національної безпеки України мають такі альтернативи: євроатлантизм та євроінтеграція, проросійська політика – аж до набуття статусу «молодшого брата» у «неоросійській імперії» і шлях неприєднання, на кшталт Швейцарії чи Швеції. Проте лише перша з них повною мірою відповідає як національним інтересам, так і потенційним ресурсам нашої держави.

Нині державі необхідно запровадити режим тотальної економії фінансових і природно-сировинних ресурсів, забезпечити енергетичну незалежність, всебічний розвиток енергетичного потенціалу, енергозберігаючих технологій, розробки власних копалин мінеральних і енергоресурсів та нових видів енергії.

Доцільно розробити економічну стратегію, обрати шлях розвитку між запозиченням моделі у провідної країни або обрати шлях розвитку з урахуванням національних особливостей. Останній, на думку автора, повинен ґрунтуватися на концепції суб'єктності України, здатності держави моделювати власний розвиток відповідно до національних інтересів, разом з іншими суб'єктами міжнародного права брати активну участь у формуванні геополітики, забезпечити сталий імунітет до глобальних та внутрішніх загроз. Країна повинна зорієнтувати власні й зовнішні інвестиційні ресурси на реалізацію певної кількості дієвих конкретних програм, що спрямовують вітчизняні галузі економіки до європейських і регіональних проектів у базових сферах.

Для української держави сучасні трансформації на глобальному та регіональному рівнях актуальні як у сфері зовнішньої, так і внутрішньої політики, і обумовлюють необхідність формування національної безпеки на основі активної взаємодії з існуючими системами безпеки. Україна особливо зацікавлена у врахуванні власних інтересів у сучасній міжнародно-правовій системі, яка створюється навколо реформованої Організації Об'єднаних Націй та країн-членів світового форуму G20, залученні до світового військово-політичного та економічного простору як повноправного суб'єкта, а в перспективі – як одного з провідних акторів багатополусної геополітичної моделі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації : монографія / О.В. Коломієць. – Київ : Видавництво КиМУ, 2013. – 426 с.

Статті, опубліковані у наукових фахових політологічних виданнях:

1. Коломієць О. Вплив військово-політичного протистояння Росії та Грузії на розвиток міжнародних відносин СНД // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КІМО. Вип. 80. Ч. 2. – Київ : КНУ ІМО, 2008. – С. 56–60.

2. Коломієць О. Аналіз сучасного міжнародного тероризму та його найближчий прогноз / О. Коломієць // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КиМУ. – Київ : КиМУ, 2011. – Вип. 3. – С. 223–239.

3. Коломієць О. Інформаціологічна модель національної безпеки / О. Коломієць // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КІМО. Вип. 108. Ч. 1. – Київ : КНУ ІМО, 2011. – С. 44–50.
4. Коломієць О. Модель поведінки об'єкта інформаційно-психологічної безпеки / О. Коломієць // Науковий вісник Волинського національного університету : зб. наук. праць. Серія «Міжнародні відносини». – Луцьк : ВНУ, 2012. – Вип. 21 (№218). – С. 34–39.
5. Коломієць О. Проблеми національного законодавства в сфері боротьби з кіберзлочинністю та шляхи їх вирішення / О. Коломієць // Гілея : наук. вісник. Зб. наук. праць. – Київ : ВІР УАН, 2012. – Вип. 57 (№2). – С. 546–551.
6. Коломієць О. Англосаксонська модель національної безпеки США / О. Коломієць // Грані : наук.-теор. і гром.-політ. альманах. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2012. – № 2 (82). – С. 141–144.
7. Коломієць О. Концепція національної безпеки Великобританії «в епоху невизначеності» / О. Коломієць // Панорама політологічних студій : наук. вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 8. – Рівне : РДГУ, 2012. – С. 142–147.
8. Коломієць О. Концепція національної безпеки Франції як модель «регіонального лідерства» / О. Коломієць // Грані : наук.-теор. і гром.-політ. альманах. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2012. – № 3 (83). – С. 119–123.
9. Коломієць О. Трансформація моделі національної безпеки Росії / О. Коломієць // Грані : наук.-теор. і гром.-політ. альманах. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2012. – № 4 (84). – С. 164–167.
10. Коломієць О. Паняпонізм і азіяцентризм японської моделі національної безпеки / О. Коломієць // Гілея : наук. вісник. Зб. наук. праць. – Київ : ВІР УАН, 2012. – Вип. 58 (№3). – С. 745–751.
11. Коломієць О. «Біла книга Німеччини» як «сателітна» модель концепції національної безпеки / О. Коломієць // Слов'янський вісник : міжвід. наук. зб. Київський славістичний університет, Рівненський інститут слов'янознавства. Серія «Історичні та політичні науки». – Вип. 14. – Рівне, 2012. – С. 149–152.
12. Коломієць О. Концепція польської «безпечної держави» як «сателітна» модель національної безпеки / О. Коломієць // Політологічні записки : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – Луганськ : СНУ, 2012. – Вип. 1 (5). – С. 257–265.
13. Коломієць О. Концепція «співтовариства безпеки» АСЕАН як геополітична модель національної безпеки / О. Коломієць // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КиМУ. – Київ : КиМУ, 2012. – Вип. 4. – С. 211–224.
14. Коломієць О. Концепція національної безпеки Індії як модель «ядерного стримування» / О. Коломієць // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КиМУ. – Київ : КиМУ, 2012. – Вип. 5. – С. 166–180.

15. Коломієць О. Концепція національної безпеки «Піднебесної» імперії як модель «ядерного стримування» / О. Коломієць // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили : наук.-метод. журн. Серія «Політичні науки». – Миколаїв : ЧДУ, 2012. – Вип. 170. – Т. 182. – С. 102–105.

16. Коломієць О. Структурно-функціональна модель національної безпеки / О. Коломієць // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : зб. наук. праць. Серія «Міжнародні відносини». – Луцьк : СНУ, 2012. – Вип. 20 (245). – С. 25–31.

17. Коломієць О. Безпекова парадигма Скандинавського нейтралітету: на прикладі Фінляндії та Швеції / О. Коломієць // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КиМУ. – Київ : КиМУ, 2012. – Вип. 6. – С. 81–98.

18. Коломієць О. Порівняльний аналіз сучасних моделей міжнародної безпеки / О. Коломієць // Дослідження світової політики : зб. наук. праць ІСЕМВ. – Київ : ІСЕМВ НАНУ, 2013. – Вип. 3 (64). – С. 80–90.

19. Коломієць О. Трансформація безпекової парадигми Румунії в контексті євроатлантичної та європейської інтеграції / О. Коломієць // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КиМУ. – Київ : КиМУ, 2013. – Вип. 7. – С. 77–93.

20. Коломієць О. Глобалізація Нигерійської концепції національної безпеки / О. Коломієць // Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КиМУ. – Київ : КиМУ, 2014. – Вип. 8. – С. 340–355.

21. Коломієць О. Еволюція колективної безпеки СНД / О. Коломієць // Вісник МДУ. Зб. наук. праць. Серія : Історія. Політологія. – Маріуполь : МДУ, 2013. – Вип. 7–8. – С. 170–175.

22. Коломієць О. Концепція колективної безпеки Італії / О. Коломієць // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць КІМО. – Київ : КНУ ІМО, 2014. – Вип. 119. – Ч. 1. – С. 26–33.

Наукові статті, опубліковані у закордонних наукових виданнях:

1. Коломиец О. Концепция национальной безопасности «страны-континента» как модель «регионального лидерства» / О. Коломиец // Социально-гуманитарный вестник Юга России : научный журнал. – Краснодар : ЦСПИ «Премьер», 2013. – № 1 (32). – С. 126–134.

2. Коломиец О. Концепция защиты и обороны НАТО как геополитическая модель международной безопасности / О. Коломиец // Социально-гуманитарный вестник Юга России : научный журнал. – Краснодар : ЦСПИ «Премьер», 2013. – № 2 (33). – С. 103–109.

3. Kolomiiets O. Formation of the collective model of national security of the Republic of South Africa / O. Kolomiiets // European Applied Sciences. – Штутгарт : ORT Publishing, 2013. – Вип. 3-1. – С. 111–114.

4. Коломієць О. Коллективные составляющие концепции национальной безопасности Турции / О. Коломієць // Соціально-гуманітарні науки :

польсько-український науковий журнал. – 2014. – Vol. 02 (02). – pp. 59–68. – Режим доступу: http://sp-sciences.io.ua/s891016/kolomiiets_oleh_2014_collective_components_of_the_concept_of_national_safety_of_turkey_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_02_02_pp_59-68.

5. Коломієць О. Імперативи російсько-українських міжнародних відносин в умовах глобалізації / О. Коломієць // *European political and low discourse : наук. журнал.* – Brno : Jižní Palmíra, 2014. – Vol. 1 (5). – pp. 27–42.

Тези виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях:

1. Коломієць О.В. Информационно-логические аспекты возникновения искусственных цифровых цивилизаций // Роль международной информации в развитии международных отношений: Материалы межвузовской научно-практической конференции руководителей, ученых, специалистов и преподавателей. Симферополь, 15 мая 2009 г. – Симферополь, 2009. – С. 23–25.

2. Коломієць О.В. Краткий анализ современных систем обнаружения сетевых вторжений и выявления признаков атак // Украина и современный мир: Материалы II Международной научно-практической конференции руководителей, ученых, специалистов и преподавателей. Симферополь, 13 мая 2011 г. – Симферополь, 2011. – С. 24–28.

3. Коломієць О.В. Е-уряд – шлях до демократії // Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 27 травня 2011 р. – Львів, 2011. – С. 110–117.

4. Коломієць О. Проблеми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки України / О. Коломієць // *Слов'янський вісник : міжвід. наук. зб. Київський славистичний університет, Рівненський інститут слов'янознавства. Серія «Історичні та політичні науки».* – Вип. 13. – Рівне, 2012. – С. 165–169.

5. Коломієць О. Європейська політика безпеки і оборони як геополітична модель національної безпеки // *Науковий вісник : Одеський національний економічний університет. Том II. Політологія.* – Одеса : ОНЕУ, 2012. – Вип. 8 (160). – С. 103–110.

6. Коломієць О.В. Сучасні перспективи україно-російських відносин // *Європейський вибір України в контексті безпекових викликів та сучасних реалій: Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції.* Київ, 14 березня 2015 р. – Київ, 2015. – С. 145–148.

7. Коломієць О.В. Особливості німецької моделі національної безпеки // *Сучасні соціально-гуманітарні дискурси: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (м. Дніпропетровськ, 21 березня 2015 р.): у 5-х частинах.* – Д. : ТОВ «Інновація», 2015. – Ч. 1. – С. 180–182.

8. Коломієць О.В. Скандинавські нейтральні моделі національної безпеки // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук: Міжнародна науково-практична конференція. Одеса, 3-4 квітня 2015 р. У 2-х частинах. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Ч. 2. – С. 85–87.

АНОТАЦІЯ

Коломієць О.В. Особливості системи міжнародної безпеки в умовах глобалізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку – Національний університет «Одеська юридична академія» МОН України. – Одеса, 2015.

У дисертації на основі залучення широкого кола оригінальних джерел та зарубіжної політологічної літератури систематизовані теоретичні підходи до сутності міжнародної безпеки в сучасних міжнародних відносинах, розглянуто міжнародну безпеку через взаємодію систем цінностей як фундаментальних факторів, що визначають цілі, засоби та методи діяльності держав і політичних сил; удосконалено концептуальні підходи до сутності глобальної безпеки в теорії міжнародних відносин, які характеризуються визнанням пріоритетності захисту національних інтересів з одночасною підтримкою трансформації політичних інститутів.

Вперше в українській політичній науці запропоновано оригінальну класифікацію складників системи міжнародної безпеки національного, регіонального та глобального рівнів, завдяки чому можна об'єктивно охарактеризувати загальну безпекову доктрину певної країни, регіону чи міжнародної організації. За результатами проведеного компаративного аналізу безпекової політики провідних міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО, АСЕАН, АС та СНД) запропонована класифікація їх моделей безпеки.

Комплексне дослідження європейських національних складників системи міжнародної безпеки на прикладі досвіду розвинутих європейських суспільств, зокрема, Великобританії, Італії, Німеччини, Французької Республіки, Швейцарії, а також Скандинавських країн (Швеції і Фінляндії) засвідчило, що саме глобальна безпека поєднує регіональні і національні складові.

Грунтовні наукові дослідження присвячені вивченню особливостей формування, забезпечення та розвитку національної складової міжнародної безпеки провідних країн Азійсько-Тихоокеанського регіону: Індії, Китаю, США та Японії.

У дослідженні системно проаналізовано регіональні особливості формування, забезпечення і трансформації безпекових концепцій країн БРІКС на всіх без винятку континентах.

З'ясовано особливості національної безпеки Російської Федерації як фундаментального фактора політичної діяльності, доведено, що в умовах сучасного політичного розвитку трансформуються цілі, засоби та методи політичної взаємодії держави і суспільства. Всебічно розглянуто новітні колізії трансформації безпекових концепцій поставторитарних країн на шляху до демократії (Польща, Румунія).

Вперше, на основі авторського системного підходу, розроблено і запропоновано методику оцінювання стану національної складової глобальної безпеки, що дає змогу формалізувати неадекватні, часто суперечливі підходи науковців до дослідження загальних проблем національної безпеки. Автор запропонував відповідні пропозиції для прогнозно-аналітичної діяльності суспільно-політичних інституцій України.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародна безпека, регіональна безпека, національна безпека, глобалізація.

АННОТАЦИЯ

Коломиец О.В. Особенности системы международной безопасности в условиях глобализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Национальный университет «Одесская юридическая академия» МОН Украины. – Одесса, 2015.

Актуальность исследования обуславливается рядом новейших угроз системе международной безопасности, что требует координации совместных усилий государств, международных институтов и мирового сообщества для эффективного противодействия. Как никогда актуализируется необходимость классификации причин, влияющих на состояние нынешней системы международной безопасности.

Целью диссертационной работы является анализ концептуальных подходов ученых и специалистов-международников по объяснению природы международной безопасности, ее роли и места в современной системе международных отношений, и на этой основе предложить авторский интегральный подход к феномену безопасности.

Научная новизна полученных результатов определяется тем, что диссертационная работа является оригинальным комплексным исследованием доктрины международной безопасности в современных международных отношениях, которое содержит анализ новейших тенденций теории и практики их формирования в условиях государственных трансформаций.

В диссертации на основе привлечения широкого круга оригинальных источников и зарубежной политологической литературы

систематизированы теоретические подходы к сущности международной безопасности в современных международных отношениях, рассмотрено международную безопасность через взаимодействие систем ценностей как фундаментальных факторов, определяющих цели, средства и методы деятельности государств и политических сил; усовершенствованы концептуальные подходы к сущности глобальной безопасности в теории международных отношений, которые характеризуются признанием приоритетности защиты национальных интересов с одновременной поддержкой трансформации политических институтов.

Впервые в украинской политической науке предложено оригинальную классификацию составляющих системы международной безопасности национального, регионального и глобального уровней, благодаря чему можно объективно охарактеризовать общую доктрину безопасности определенной страны, региона или международной организации. По результатам проведенного компаративного анализа политики безопасности ведущих международных организаций (ООН, ЕС, НАТО, АСЕАН, АС и СНГ) предложена классификация их моделей безопасности.

Комплексное исследование европейских национальных составляющих системы международной безопасности на примере опыта развитых европейских обществ, в частности, Великобритании, Италии, Германии, Франции, Швейцарии, а также Скандинавских стран (Швеции и Финляндии) показало, что именно глобальная безопасность объединяет региональные и национальные составляющие.

Основательные научные исследования посвящены изучению особенностей формирования, обеспечения и развития национальной составляющей международной безопасности ведущих стран Азиатско-Тихоокеанского региона: Индии, Китая, США и Японии.

В исследовании системно проанализированы региональные особенности формирования, обеспечения и трансформации концепций безопасности стран БРИКС на всех без исключения континентах.

Выявлены особенности национальной безопасности Российской Федерации как фундаментального фактора политической деятельности, доказано, что в условиях современного политического развития трансформируются цели, средства и методы политического взаимодействия государства и общества. Всесторонне рассмотрены новейшие коллизии трансформации концепций безопасности поставторитарных стран на пути к демократии (Польша, Румыния).

Впервые на основе авторского системного подхода разработана и предложена методика оценки состояния национальной составляющей глобальной безопасности, что дает возможность формализовать неадекватные, часто противоречивые подходы ученых к исследованию общих проблем национальной безопасности. Автор предложил

соответствующие предложения для прогнозно-аналитической деятельности общественно-политических институтов Украины.

Личным вкладом соискателя является применение концептуально нового системного подхода к анализу концепций безопасности ведущих стран мира и международных организаций, определение роли и места государства в системе региональных и глобальных отношений в сфере безопасности. Сформулированные в диссертации научные результаты, выводы, рекомендации и предложения принадлежат лично автору и являются его научным наследием. Диссертация является единолично выполненной работой, в которой диссертантом лично разработаны научные положения, методические подходы и прогностические сценарии дальнейшей эволюции системы международной безопасности в целом.

Ключевые слова: международные отношения, международная безопасность, региональная безопасность, национальная безопасность, глобализация.

ANNOTATION

Kolomiets O.V. Features of the System of International Security in the Context of Globalization. – Manuscript.

Thesis for obtaining the Doctor's Degree in Political Sciences. – Speciality 23.00.04 – political problems of the international systems and global development. – National University “Odessa Law Academy” within the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2015.

The thesis on the basis of the involvement of a broad range of original sources and foreign political literature systematizes theoretical approaches to the nature of international security in the contemporary international relations, and discusses international security through the interaction of systems of values as fundamental determinants of objectives, means and methods of activity of states and political forces; improves the conceptual approaches to the essence of global security in the international relations theory, which are characterized by the recognition of the priority of national interests with the simultaneous support of the political institutions transformation.

For the first time in Ukrainian political science the original classification of the components of the system of international security national, regional and global levels is proposed, so you can objectively characterize the overall security policy doctrine of a particular country, region or international organization.

According to the results of comparative policy analysis of the leading international organizations (UN, EU, NATO, ASEAN, AU and CIS) a classification of security models may be proposed.

A comprehensive study of the European national components of the international security system based on the experience of developed

European countries, particularly great Britain, Italy, Germany, the French Republic, Switzerland, and the Scandinavian countries (Sweden and Finland) showed that global security brings together regional and national components.

Thorough research is devoted to the study of the peculiarities of formation, maintenance and development of the national component of the international security of the leading countries of the Asia-Pacific region: India, China, USA and Japan.

The study systematically analyzed the regional peculiarities of formation, maintenance and transformation of the security concepts of the BRICS countries on all continents.

The thesis clarifies the peculiarities of the national security of the Russian Federation as a fundamental factor of political activity and proves that under the conditions of modern political development the goals, means and methods of political interaction of state and society are transformed.

The study gives a comprehensive review to the transformation of the latest concepts security in the post-authoritarian countries on the path to democracy (Poland, Romania).

For the first time on the basis of the author's systematic approach the method of assessment of the national component of the global security that allows formalizing inadequate, often contradictory approaches of the scientists to study the general problems of national security is developed and proposed. The author suggested these relevant proposals for forecasting and analytical activity of the social-political institutions of Ukraine.

Key words: international relations, international security, regional security, national security, globalization.